

**ՄՈԶԻՆ / Հայ ժողովրդական հեքիաթներ, Հատոր VIII / Գուգարք (Լոռի), Լոռու
բարբառ (խոսվածք)**

Ըլում են, չեն ըլում՝ մի մարդ, մի կնիկ: Սրանք մի բեխա էլա ունենում չեն: Շատ ու շատ ռահմով են ըլում: Ո՛վ թասով ա տալիս ըլում, սրանք խանով են տալիս, ո՛վ խանով ա ըլում տալիս, սրանք ջվալով են տալիս: Նրանք շատ հարուստ են ըլում. հմա մինն էլ ա նրանց աչքումը գալիս չի ըլում:

Նրանք հենց միալար ասելիս են ըլում. «Է՛հ, ընչներո՞ւս ա պետքն էս դդար դովլաթը, էս անքուն ցեցը, եբ մենք մի բեխա չունինք, որ նրանով խնդանք, ուրխանանք: Էրնեկ աստո՞ժ սրա կեսը, կիսի կեսն էր մեզ տվել ու մի սիրուն տղա. . .»:

Եբոր նրանք ջիլիզ պռաված են ըլում, մելներուն կտրած, որ բեխա ունենան, մի դոնում դրանց տուն ա գալիս մի դարվիշ: Կնիկը որ լիութուրը ըղքատափայ ա տալիս, դարվիշը հարցնում ա. — Ա՛յ քիրա, ընչի՞ ուրիշնին բռնով ու թասով են փայ տալիս, դու՝ կողով:

— Է՛հ, ի՞նչ անեմ, ա՛յ իմ աղբեր,— ասում ա պառավը,— լնգլնգան օջախ ենք, անքուն ցեցի տեր, տուն ու դուռը լիքը, ուտող չունինք: Էտենց լիութուրը տալիս ենք, յա՛ ֆոգու կլի, յա՛ արևի:

Դարվիշը ջեֆիցը հանում ա իրեք խնձոր ու պռավին տալիս. — Էս խնձորնին վե կալ, վրա իրեք օրը մին-մին կե, դեռ տարին չանցկացած՝ տղա կունենաս:

Պառավը խնձորնին վեր ա ունում ու տանում թրեքին շարոտում: Բիզունը ժամն ա գնում ու տուն գալիս, մտիկ անում խնձորնուն էն դայդի շափաղին են տալիս ըլում, որ սիրտը թրթռում ա, էլ կտրում չի համբերել. վեր ա կալնում ու մի խնձորի թշիցը մի լավ կծում: Էն դայդի անուշ ա ըլում խնձորը, որ բերնի ջուրը ըղու ա ըլում: Պառավը վեր ա ունում իրեք խնձորն էլ ուտում: Անց ա կենում քիչ վախտ, էս պառավը երկուֆոգիսանում ա: Անց ա կենում իննը ամիս, իննը օր, իննը սիաթ, պառավը բերում ա մի ֆորթ: Խեղճ պառավն ուրխանալու տեղ սև օր սուզ ա նստում: Ո՛վ լաց կլի՝ քու պառավը, ո՛վ չի լաց ըլիլ՝ քու պառավը: Գշեր-ցերեկ աղի էրտասունք ա վեր ածում ու դարվշին անըծքաչոր անում:

Վրա մի տարին մարդը մեռնում ա: Ֆորթն էլ մոզի դառած ա ըլում: Ռավոտները գնում ա հանդը բաժելու, բիզները տուն ա գալիս, մորը բարի բիզուն ասում ու կրակի դրաղին խտոր ընգնում, քնում:

Էսենց անց ա կենում իրեք տարի: Մի բիզու Մոզին վեր ա կալնում ու մորն ասում.— Ա՛յ մերա, էս էսա հասակս առել եմ, պետք ա կնիկ ուզեմ. ռավոտահանա վաղը վե կկենաս կերթաս թգավորի կուշտը, կոսես. «Իմ Մոզին քու ախչկանն ուզում ա. . .»: Պառավը մնում ա վերքաշված. դեռ հլա սիրտ անելիս չի ըլում, վերջն ասում ա. «Հալբաթ էստի մի բան կա, թե չէ՝ նա ո՞նց ջուռիաթ կոներ, թգավորի ախչկանն ուզելու»: Պառավը ճամփա ա ընգնում գնում թգավորի կուշտը:

Պառավը թուշ գնում ա, նստում թգավորի խնամխոսի քարի վրեն: Թգավորի նազիր-վեզիրնին գալիս են, ուզում են վե կացնեն, նա վեր չի կենում: Ասում ա, որ գնան թգավորին իմաց տան, թե մի պառավ ա եկել, ուզում ա՝ թգավորի ախչկանն իր Մոզու հմար ուզե: Թգավորը հրաման ա տալի, որ պռավին իր կուշտը կանչեն: Պառավին կանչում են թգավորի ամարաթնին:

— Ի՞նչ խոսք ունիս, ա՛յ մերա,— հարցնում ա թգավորը քաղցրութենով:

— Թգավորն ապրած կենա,— ասում ա պառավը,— իմ Մոզին ախչկանդ ուզում ա:

— Շա՛տ լավ, թող ուզե,— ասում ա թգավորը. — Հմա իրեք բան ունիմ նրանից ուզելու, թե որ կատարեց՝ խիստ լավ, թե չէ ու՝ նրա գլուխը տալ կըտամ: Գնա քու Մոզուն ասա, որ ինձ մի ոսկե սինի դրզե, ոսկով լիքը, ոսկե սինով ծածկած:

Պառավը վեր ա կենում ու փոխփոշման տուն գալիս:

Բիգունը Մոզին հանդիցը տուն ա գալիս տենում, որ մերն ունքերը կիտած, տխուր ու տրտում նստած ա օջախի դրաղին:

— Բարի ըրգո՛ւ, ա՛յ մերա, ընչի՞ ես էտենց ունքերդ կիտել, ի՞նչ ասավ թգավորը:

— Ո՞նց չի ունքերս կիտել, ա՛յ որդի, ախր մեր ի՞նչ բանն ա թգավորի ախչիկ ուզել. էն դայդի բաների ա տեղակ տալի, որ մեր տուն ու տեղը ծախենք, է՛լ չենք կարալ նրա ուզածը տալ:

— Էլլըհե՛, ա՛յ մերա, ի՞նչ ասավ:

— Թգավորն ուզում ա՝ մի ոսկե սինի, ոսկով լիքը, ոսկե սինով ծածկած:

— Հենց դրա հմար ես դարդ անո՞ւմ: Դրա բանը հեշտ ա,— ասում ա Մոզին:— Բիգունը քնելիս վե կալ մի պղնձե սինի, մի սև փող դի մեջը, մի պղնձե սինով ծածկե, դի ծալքի վրեն, ռավոտը հեշվել իմ վե կենալը ո՞նց ծալքին մոդենաս, ո՞նց սինին ժածա տաս:

Ոնց որ ասել էր Մոզին, պառավը կատարում ա: Մթնում ա, քնում են:

Էգսի ռավոտը վեր են կենում, տենում, որ պղնձե սինենին ոսկի են դառել, միջի փողն էլ ոսկե փողեր, սինին լցվել, դրաղներիցը վեր ա թափվում:

Պառավը վեր ա կալնում, տանում թգավորին տալիս:

Թգավորն ասում ա. — Գնա՛, քու Մոզուն ասա, որ իմ ախչկա հմար մի ձեռք շոր դրգե, որ ո՛նց ձեռք ըլի դիբած, ո՛նց ասեղ ժած էկած:

Պառավը վեր ա կենում ու փոխփոշման տուն գալիս:

Բիգունը Մոզին հանդիցը տուն ա գալիս, տենում, որ մերը ունքերը կիտած, տխուր ու տրտում օջախի կշտին նստած ա:

— Բարի ըրգո՛ւ, ա՛յ մերա, ընչի՞ ես էտենց ունքերդ կիտել, ի՞նչ ասավ թգավորը:

— Ո՞նց չի ունքերս կիտել, ա՛յ որդի, ախր մեր ի՞նչ բանն ա թգավորի ախչիկ ուզել, էն դայդի բաների ա տեղակ տալի, որ տուն ու տեղ ծախենք, է՛լ չենք կարալ նրա ուզածը տալ:

— Էլլըհե՛, ի՞նչ ասավ:

— Թգավորն ուզում ա իր ախչկա հմար մի ձեռք շոր, որ ո՛նց մարդու ձեռք դիբած ըլի, ո՛նց վրեն ասեղ ժած էկած:

— Հենց դրա հմար ես դարդ անո՞ւմ, դրա բանը հեշտ ա,— ասում ա Մոզին. — Բիգունը քնելիս վե կալ մի սինի, միջին մի թզնքու տերև ու մի սինի էլ վրեն ծածկե, դի ծալքի վրեն, ռավոտը հնչվել իմ վեր կենալը ո՞նց ծալքին մոդենաս, ո՞նց սինին ժած տաս:

Ոնց որ Մոզին ասել էր, կատարում ա: Մթնում ա, քնում են:

Էգսի ռավոտը վեր են կենում, տենում, որ պղնձե սինենին ոսկի են դառել, թզնքու տերևը դառել ա մի ձեռք շոր, որ ո՛նց վրեն ասեղ ա ժած էկած, ո՛նց մարդու ձեռք դիբած: Պառավը վեր ա կալնում, տանում թգավորին տալիս:

Վրա իրեք դոնումն ասում ա թգավորը. — Գնա քու Մոզուն ասա, որ իմ ախչկանը հենց պետք ա տուն տանիս, որ ո՛նց գլուխն արև տենու, ո՛նց ոտը՝ գեղին:

Պառավը վեր ա կենում ու փոխփոշման տուն գալիս:

Բիգունը Մոզին հանդիցը տուն ա գալիս, տենում, որ մերը ունքերը կիտած, տխուր-տրտում օջախի կշտին նստած ա:

— Բարի ըրգո՛ւ, ա՛յ մերա, ընչի՞ ես էտենց ունքերդ կիտել, թգավորն ի՞նչ ասավ:

— Ո՞նց չի ունքերս կիտել, ա՛յ որդի, ախր մեր ի՞նչ բանն ա թգավորի ախչիկ ուզել: Էն դայդի բաների ա տեղակ տալի, որ տուն ու տեղ ծախենք, է՛լ չենք կարալ նրա ուզածը տալ:

— Էլլըհե՛, ի՞նչ ասավ:

— Թգավորն ուզում ա, որ իր ախչկանը էն դայդի տուն տանիս, որ ո՛նց գլուխն արև տենու, ո՛նց ոտը՝ գեղին:

— Հենց դրա համար ես դարդ անո՞ւմ: Դրա բանը հեշտ ա,— ասում ա Մոզին.— Բիզունը քնելիս մի ջվալ լցրու փալաս-փուլուսով ու տաշեղնով ու դի ծալքի վրեն. հեշվել իմ վեր կենալը ո՛նչ ծալքին մոտենաս, ո՛նչ ջվալը ժաժ տաս:

Ոնց որ Մոզին ասել էր, կատարում ա: Մթնում ա, քնում են:

Գշերվա մի վախտը Մոզին վեր ա կենում ու վերունում ջվալը, ճամփա ընգնում դպա թգավորի ամարաթնին: Գնում ա, որ հասնում նրա օթախնուն, մին տաշեղ ա դնում, մին փալաս, մին տաշեղ, մին փալաս. . . հեշվել իրանց տունն, ու գալիս ու կրակի դրադին խտոր ընգնում, քնում:

Էգսի ռավոտը վեր են կենում՝ տենում, որ տաշեղ-խուշուրնին դառել են ուռի ծառեր, փալաս-փուլուսնին դառել են խալիչեք:

Մոզին վեր ա կալնում գուննա, դիտլ ու ճամփա ընգնում դպա թգավորի ամարաթնին: Թգավորն օխտն օր, օխտը գշեր հրսանիք ա անում ու ճամփու դնում իր ախչկանը Մոզու հետ: Գշերը, եբ փեսեն հարսի կուշտը պտի գնալ, մին էլ տենում ա հարսը, որ Մոզին կաշին հանեց ու դրեց դրադը: Կաշվի միջից մի տղա ա դուս գալիս, որ բեզնակի նման մարդի աչք ա ծակոտելիս ըլում: Ախչիկը շատ ուրխանում ա: Քնում են. էգսի ռավոտը տղեն վեր ա կենում, էլեդ հագնում իր կաշին, դառնում մոզի ու գնում հանդն րաժելու:

Էսենց անց ա կենում՝ մի օր, երկու օր, իրեք օր, ախչիկը շատ դաշում, պղատում ա իր մարդին, որ էլ կաշին հագնու ոչ, հմա մարդը անում չի: Ախչիկը նրա ջգրու մի գիշեր վեր ա կենում ու մարդուց թաքուն նրա կաշին թորնի մեջը գծում, էրում: Էգսի ռավոտը մարդը վեր ա կենում, ման գալիս, կաշին գդնում չի: Հա՛յ էս պուճախ՝ կաշի, հա՛յ էն պուճախ՝ կաշի. չէ՛ կա ոչ ու կա ոչ: Մարդը դառնում ա աղունիկ ու դուս թոշում: Կնիկը վեր ա կալնում իրեք խնձոր ու նրա եղնեն ճամփա ընգնում:

Շատ ա գնում, թե քիչ՝ տենում ա ճամփին մի բեխա:

— Ա՛յ ախպեր, մարդ չե՞ս տեհել դեսը գնալիս:

— Չէ, ա՛յ քիրա,— ասում ա էն տղեն,— հմա ռավոդահան դեսը մի աղունիկ թռած գներ:

Կնիկը խնձորնուցը մինը տալիս ա էդ տղին, ինքը գնում:

Շատ ա գնում, թե քիչ՝ տենում ա մի մեջ-մարդ ճամփեննի գալիս:

— Այ, ախպեր, դեսը մարդ չես տեհել գնալի՞ս:

— Չէ՛, ա՛յ քիրա,— ասում ա էն մարդը:— Հմա ճաշին դեսը մի աղունիկ գներ թռած:

Կնիկը տալիս ա խնձորնուցը մինն էդ տղամարդին, ինքը գնում:

Շատ ա գնում, թե քիչ՝ ռաստ ա գալիս նրան մի հլկոր՝ ճամփեննի գնալիս:

— Ապե՛ր, դեսը մարդ չես տեհե՞լ գնալիս:

— Չէ՛, ախչիկա,— ասում ա հլկորը,— հմա նոր մի աղունիկ գներ թռած, որ մի քիչ եզին գնաս, եղնեն կհասնուս:

Կնիկը վերջի խնձորն էլ նրան ա տալիս ու գնում:

Շատ ա գնում, թե քիչ՝ տեսնում հրես իրան մարդուն թռած գնալիս: Նրան տենուլն ու աղունիկ դառնալը մին ա ըլում: Մարդի եղնեն որ հասնում ա՝ մարդը մի անտակ ծովի մեջն ա ընգնում:

Կնիկն էլ նրա եղնեն ընգնում ա ծովի մեջը: Երկուսն էլ իրար գդնում են ու ծովի տակին ապրում, որ մարդիկ նրանց տենուն ոչ:

Խերն ու բարաքյաթն էստի, շառն ու շուռը անօրենի գլխին: